

A SZEMÉSZET CÍMŰ FOLYÓIRAT 150 ÉVE

KÓTYUK ERZSÉBET

Az egyik legjelesebb orvosi folyóirat, az *Orvosi Hetilap* mellékleteként indult a kezdetben pár oldalas Szemészet, amely önálló lapként ünnepelhette 150 éves jubileumát.

Markusovszky Lajos (1815–1893) főszerkesztőben fogalmazódott meg a gondolat, mely szerint az egyes tudományágak képviselőinek lehetőséget kell adni, hogy szakterületük eredményeit a lap hasábjain bemutassák. A hetilap új tartalmát illető elképzelését 1863-ban, a lap 51. számában tette közzé.

A javaslatot *Hirschler Ignác* (1823–1891) szemész lelkesen üdvözölte, és felajánlotta, hogy az olvasóit egy szemészeti mellékletben rendszeresen tájékoztatja a szakág fejlődéséről és az újabb tapasztalatokról. Markusovszky elfogadta Hirschler felajánlását, és a neves szemészorvosra bízta a melléklet szerkesztését. A terveknek megfelelően, a hetilap mellékleteként, *Szemészet* címmel 1864-ben látott napvilágot az első szám. A havonta közreadott függelék kezdetben teljes egészében Hirschler írta, és a lapba fűzve jelent meg. Az első lapszámok fél, később egy ív terjedelműek voltak, és az eredeti közleményeken kívül külföldi folyóiratokban megjelent szócikkek fordítását, illetve ismertetését tartalmazta.

A Szemészet jellegét – különösen az első évtizedekben – a szerkesztők személye határozta meg. A kezdeti időszakban – 1864-től 1881-ig – Hirschler Ignác irányította a lapot, ő nevelte ki és szervezte a melléklet köré a szemészeknek azon táborát, akik a későbbiekben rendszeresen publikáltak a lapban. Kezdetben *Torday Ferenc* (1841–1888), *Vidor Zsigmond* (1835–1908), majd egyre gyakrabban a későbbi neves szemészek – *Schulek Vilmos* (1843–1905), *Nagel Emil* (1817–1892), *id. Imre József* (1851–1933), *Feuer Nathaniel* (1844–1902) – írásai jelentek meg a folyóiratban.

Hirschler szükségét érezte egy szakmai szervezet létrehozásának, ezért nem véletlen, hogy a melléklet a 3. szám ún. *Vegyesek* rovatában, egy több évvel korábbi hírről számolt be. A közlemény szerint 1857-ben *Albrecht von Graefe* (1828–1870) összehívta barátait Heidelbergbe, és a találkozás hamarosan „tudományos színt öltött, s valamennyien annyira ki voltak elégtve a szellemi élvezetekben dús napok eltöltésével, hogy ezen élvezetet évenként megújítani elhatározták. A látogatók száma évről évre szaporodott [...] az eddig lazán összefüggő társaság „Szemészeti társulattá alakult”.¹ Hirschler abban reménykedett, hogy a német példát követve, a honi szemészeket is össze lehet fogni egy szakmai társaság keretein belül. Sajnálatos tény, hogy nem érthette meg a *Magyar Szemorvostársaság* megalakulását.

¹ *Szemészet*, 1864. 3. sz. 24.

A *Szemészet* melléklet szerkesztője, Hirschler Ignác 1869-ben új célokat fogalmazott meg: „A folyó évfjárt jelen első számával azonban ezen, szemészeti ismereteknek szánt mellékletünk ugyszólván új időszakot kezd [...] mindinkább szaporodó szakférfiak ajánlatát vettük, kik mint mi, a szemészet művelésében találva meg feladatukat, szívesen ragadják meg az e lapok által nyújtott alkalmat, hogy a tudomány mind tágabb körben való terjesztésére részükről is közreműködjenek. E melléklet ennél fogva többé nem leendő egy embernek műve, hanem a hazai szemészek közös munkatere, melyben mindenikünk lerakva és értékesítve saját tapasztalásait, közös erővel segítendjük elő szakmánk kiképzését.”²

A lap immár nem egyszerűs melléklet, hanem szakorvosok vitafóruma, az új tapasztalatok közlésének színtere. Hirschler ezzel kapcsolatban így vélekedett: „a szemészeti melléklet kilép eddigi állapotából, egyedül most kezdhethvén meg azon rendes működését, mely minden folyóirat feladata, hogy t. i. nem főképpen a már megállapított tényeket, hanem a mindennap felmerülő új nézeteket és vívmányokat állítsa az olvasó elé.”³ A melléklet érzékelhetően megváltozott, olvasmányosabb lett: több eredeti írást és esettanulmányokat is közölt. Ezen kívül külföldi folyóiratok jelentősebb cikkeit és új szakkönyveket ismertetett, valamint a külföldön bevezetett új műtéti eljárásokról tájékoztatta az olvasókat.

Az első közleményét követően Schulek szinte állandó szerzőjévé vált a lapnak.⁴ A szerkesztő Hirschler mellett, ő lett a másik jelentős szemész egyéniség, aki rendszeresen publikált a lapban, és emelte annak szakmai színvonalát. Kezdetben Bécsből küldte cikkeit, később a kolozsvári egyetem professzoraként, majd a pesti egyetem tanszékvezető tanáraként közölte írásait. A lapszemlével és könyvismertetésekkel is kibővített tartalomnak köszönhetően a folyóirat tudományos jellege egyre inkább meghatározóvá vált.

Hirschler visszavonulását követően, 1881-ben Schulek vette át a *Szemészet* szerkesztését és 1904-ig irányította a lapot.

Az új szerkesztő a lappal kapcsolatos elképzeléseiről rövid írásban tájékoztatta az olvasókat és felvázolta a további célokat: „Első sorban a szemészeti tudomány fejlesztése magyar nyelven lévén feladatunk [...] Szükség van rá, hogy az emberiség tudomány fejlődésében minél több nemzeti egyéniség, tehát a magyar is osztozzék [...] Szüksége van az ország sínlődő szemészeti ügyének szemészeti szakértőkre, nagyobb számban.”⁵

A folyóirat nemcsak tartalmában, de külalakjában is megváltozott. Bővült a terjedelme, az írásokat illusztrációkkal közölték, a külföldi szakfolyóiratok jelentősebb tanulmányait, valamint az új szakkönyveket részletesen ismertették.

Meg kell jegyeznünk, hogy Schulek célkitűzéseit követve, – miszerint „Szüksége van a hazai tudományos mozgalomnak, különösen a hazai egyetemeknek, hogy fiatal erőkkal szaporodjanak” – az újság teret adott a szemklinika gyakornokai írásainak is. Az újság színvonalának emelkedését mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a szerkesztő írásain kívül leginkább (id.) Imre József, Csapodi István és Feuer Nathaniel nevével találkozunk eredeti, terjedelmes tanulmányok szerzőiként. Az 1880-as években, a népszámlálás adatai alapján készített kimutatás szerint, hazánk vaksági statisztikája az európai államokkal

² *Szemészet*, 1869. 1. sz. 1.

³ *Szemészet*, 1869. 1. sz. 2.

⁴ *Szemészet*, 1869. 2. sz. 17-21.

⁵ *Szemészet*, 1881. 1. sz. 1-2.

összevetve igen kedvezőtlenül alakult. A jelentések „*hazánk közel huszonegyezer lélekből álló, világtalansággal sújtott népességéről*” számoltak be. Feuer Nathaniel több tanulmányban is foglalkozott a vaksági okokkal, elsősorban az országot sújtó trachoma epidémiával. Számadatokkal bizonyította, hogy e téren mennyire súlyos a helyzet hazánkban. Eredményeiről Feuer az illetékes minisztériumot is tájékoztatta, és a fertőzés okait is felsorolva, intézkedési javaslatokat tett a kór továbbterjedésének a megakadályozására.

A *Szemészet* – érthető módon – kiemelten kezeli a témát és a betegség megelőzéséről, diagnosztizálásáról, gyógy módjairól szóló írásoknak jelentős teret biztosít. Egyre több esetleírás jelenik meg a témában, egységesülnek a betegséggel kapcsolatos szakkifejezések, formálódik, és egyre inkább letisztul a szemorvosi magyar szaknyelv.

A Franklin Társulat 1886-ban jelentette meg Csapodi István: *Látás-próbák* című művét, amelyet a szakma lelkesen fogadott és a folyóirat méltatott: *örömmel kell fogadnunk, mert a magyar irodalomban egyedül áll, és általa mindenki nagy hézagot érezhet kipótolva [...] a magyar látáspróbák a külföldiekkel méltán vetélkedhetnek.*”⁶ A Csapodi-féle látáspróbák fontosságát a gyakorlat is bizonyította, hiszen a 20. század második felében az optikai szaküzletekben gyakorta találkozhattunk vele.

A folyóirat révén a magyar szemorvos társadalom rendszeresen tájékozódhatott a szemészet külföldi helyzetéről, a szemész-társaságok – angol, német, francia – éves rendezvényeiről, valamint a nemzetközi szemész-kongresszusokról. E témában íródott Grósz Emil (1865–1941) 1888-ban, két részben közölt több oldalas tanulmánya, amely átfogó képet nyújtott a szemorvoslás európai helyzetéről, színvonaláról, és az elért eredményekről.⁷ A cikket záró bekezdésben a szerző így nyilatkozott: „*elszomorít az a tévhit, mely a külföldön egyetemünkről létezik. Sokan azt hiszik, hogyha vannak is Magyarországon jó orvosok, azok külföldön tanultak s viszonyainkat egyenrangúaknak mondják egy félvad primitív nép államháztartásával. Azok pedig, kik még nem zárkoznak el a magyar tudomány elől, szentül meg vannak győződve, hogy Magyarország Austria (sic!) egy provinciája s a tan nyelv német. Rajtunk a sor, hogy minden erőnkől igyekezzünk eloszlatni e tévhitet s kötelességemnek tartom saját gyenge erőmet is ez eszme szolgálatának felajánlani*”⁸

A *Szemészet* című folyóirat 1889-ben még mindig az Orvosi Hetilap mellékleteként, de új fejléccel jelent meg. A lap szerkesztésében a leginkább feltűnő, hogy a hasábszámozásról áttértek az oldalszámozásra és egyre több illusztrációt közöltek. A szerzők között újabb nevek tűntek fel: *Issekutz László* tanársegéd és *Neupauer Gusztáv* szemklinikai gyakornok, valamint az igen tehetséges Schulek tanítvány Grósz Emil. A *Szemelvények*, a *Könyvismeretek* és a *Vegyesek* rovatok továbbra is igen színesek és változatosak maradtak.

A szünni nem akaró trachoma járvány súlyos feladatok elé állította a szemorvos társadalmat. A *Szemészet*, mint szakmai fórum, a betegséggel kapcsolatos számos írásnak biztosított helyet. Az 1890. évi 3. számban részletesen ismertette Feuer Nathaniel *Trachoma-útmutató* című könyvét. A fejezetenként bemutatott kötet, többek között tárgyalta a trachoma elleni hatósági eljárásokat, illetve óvintézkedéseket, valamint az illetékes minisztérium által kiadott körrendeleteket, azok végrehajtását és az előforduló hiányosságokat. A következő

⁶ *Szemészet*, 1888. 5. sz. 89-93.

⁷ *Szemészet*, 1888. 5. sz. 92-98. -6. sz. 128-132

⁸ *Szemészet*, 1888. 6. sz. 132.

számban szintén a járványos szembetegséggel foglalkozott a folyóirat, ugyanis Grósz Emil itt kezdte el közölni a Trachomáról szóló kétrészes tanulmányát.⁹

A következő évfolyamok számainak mindegyikében találunk több olyan dolgozatot, amelyek a trachomát, annak természetét, illetve gyógyítását taglalták. Meg kell említenünk *Ottava Ignác: Tanulmány a trachomás szemgyulladásról* című írását, amelyet több részben közölt az újság. Csapodi István *Útmutató a szemészetben* c. könyve 1891-ben jelent meg, amelynek ismertetése felhívta az olvasó figyelmét arra, hogy a szerző – a korábbiaktól eltérően – a szem működése szerint, tehát élettani szempontból csoportosította a szembajokat.¹⁰ A szakirodalomban eddig ugyanis az anatómiai felosztás volt az elfogadott.

A lap színvonalán jól érzékelhető, hogy jeles szemészek által a szemorvoslás művelőinek íródott, és a szemésztársadalom egyik legjelentősebb nyilvános fórumává vált. Ennek megfelelően a folyóirat szakmai vitáknak is helyt adott. Itt bontakozott ki *Hoor Károly* (1858–1927) *Szemészeti műtéttan* című könyve kapcsán igen éles hangú nyilvános nézetkülönbség a szerző és Ottava Ignác között.¹¹

Hírt adott a folyóirat arról is, hogy az egyetemi szemklinika könyvtára jelentős könyv- és kézirat anyaggal gyarapodott: *Fabini Teofil János* irathagyatékát – melyben kéziratok, megjelent könyvek, egyetemi jegyzetek, valamint latin és magyar nyelvű értekezések voltak – a család az intézménynek adományozta.¹²

A kor igényeinek megfelelően az 1890-es években a folyóirat már különböző hirdetéseket jelentetett meg. Elsőként orvosi laboratóriumok, oltóanyagok, gyógyszerek és magángyógyintézetek reklámját közölte az újság.

Ezekben az években jelent meg Schulek Vilmos *Hályogmetszet-kísérletek* című dolgozata,¹³ valamint Feuer Nathaniel *A trachoma elterjedettsége Magyarországon és az ellene elrendelt hatósági eljárás* című tanulmánya.¹⁴ A technika vívmányait is felhasználva a „szemhéjképlés” módszereiről szóló tanulmány illusztrációjaként a lap már fényképeket is közölt.¹⁵

A *Szemészet* 1897 februárjában megjelent első száma „jubilaeumi” különszám volt, amelyet a szerkesztő, Schulek Vilmos tiszteletére, „tanárságának 25. évfordulója alkalmából tanítványai” jelentettek meg.

A folyóirat szerzői gárdája egyre bővült, és mind gyakrabban tűntek fel nagyobb lélegzetű cikkeikkel és különböző közleményeikkel Csapodi István, Grósz Emil, *Blaskovics Fridolin* (László), *Scholtz Kornél*, *Leitner Vilmos* és *Waldmann Béla*. Az önálló tanulmányok, a fordításban közölt külföldi gyógymódok és műteti eljárások leírásain kívül, a lap tovább folytatta a belföldi és a külföldi folyóiratok ismertetését. Terjedelmi okok miatt azonban kizárólag az újságokban megjelent jelentősebb írások címeinek megemlítésére kellett szorítkoznia.

⁹ *Szemészet*, 1890. 4. sz. 39-43. - 5. sz. 46-49.

¹⁰ *Szemészet*, 1891. 1. sz. 10-11.

¹¹ *Szemészet*, 1892. 3. sz. 33-34. - 1892. 5. sz. 49-50.

¹² *Szemészet*, 1893. 2. sz. 26-27.

¹³ *Szemészet*, 1893. 2. sz. 26-27.

¹⁴ *Szemészet*, 1895. 4. sz. 27-32. - 5. sz. 41-46.

¹⁵ *Szemészet*, 1895. 1-2. sz. 11-13.

Az *Orvosi Hetilapban* megjelenő *Szemészetnek* 1902-ben vetélytársa akadt, ugyanis a *Magyar Orvosok Lapja* mellékleteként egy újabb szemészeti folyóirat indult, a *Szemészeti Lapok*. A szerkesztő, Goldzieher Vilmos (1849–1916) negyedévenkénti megjelenést tervezett, ennek ellenére Schulek feltette az akkor már közel négy évtizede megjelenő *Szemészetet*. Az új szaklap kiadását az erők szétforgácsolódásának tekintette, de elismerte annak létjogosultságát, sőt kifejezte abbéli reményét, hogy közösen fogják szolgálni a szemészet tudományának fejlődését. Az új lapról szóló híradását ekképpen zárta: *Úgy gondoljuk, hogy a mi irodalmunk ma inkább az erők koncentrálását igényelné, sem mint azok szétforgácsolását, viszont elismerjük annak jogosultságát, hogy a közös cél érdekében új organumok is keletkezzenek*.¹⁶ Szerkesztőként továbbra is különös gonddal ügyelt a folyóirat szakmai színvonalára.

A 20. század első éveiben a szemorvos-társadalmat továbbra is a fertőző szembetegség, a trachoma megelőzésének kérdései, illetve felszámolása foglalkoztatta. A *Szemészet* folyóirat szerzői sürgős intézkedéseket javasoltak a betegség terjedésének visszaszorítására. A kór történetét átfogó áttekintését Scholtz Kornél írta meg a *Trachoma gyógyításának története* címmel, és 1902-ben az újság folytatásokban közölte, több oldalas irodalomjegyzékkel.¹⁷

A szemorvos-társadalom vészjelzéseire a magyar kormány intézkedéseket dolgozott ki, és Grósz Emilt 1903-ban trachomaügyi kormánybiztossá nevezte ki.

A trachomaügyi kormánybiztos javaslatait is figyelembe véve, a kormány 1904 januárjában körrendeletet intézett valamennyi vármegyei és városi törvényhatósághoz a trachomaellenes védekezés új rendjéről, amelynek betartását a miniszterelnök elrendelte. A folyóirat a fertőző szembetegséggel kapcsolatos minden intézkedést, rendelkezést és jogszabályt közölt, ezáltal fontos szerepe volt a tájékoztatásban, illetve a járvány leküzdésében.¹⁸

A *Szemészet* 1904. évi első száma arról adott hírt, hogy a továbbiakban a lap évente csak négy alkalommal, kisebb méretben, de nagyobb terjedelemben fog megjelenni. A következő évben egy megújult folyóiratot vehetett kezébe az olvasó. A küllemében jelentősen megváltozott újságot ezentúl már nem mellékletként, hanem önálló kiadványként kapták meg az előfizetők. *„Az alakváltozás, mely ezen számmal veszi kezdetét, nem jelent irányváltást. Igyekezni fogunk a magyar tudományos irodalom fejlesztését s a gyakorló orvos igényét egyaránt szem előtt tartani. Munkatársakul szívesen látjuk mindazokat, kik ezen törekvéseinkben támogatni óhajtanak*”.¹⁹ – határozta meg további céljait a szerkesztőség.

A lap irányítása szempontjából változást jelentett, hogy Schulek Vilmos a szerkesztői feladatokat megosztotta Grósz Emillel, és ezt követően a folyóiratot közösen szerkesztették. Az 1904. esztendő más okból is jelentős időpont a *Szemészet* történetében: az ez évi második lapszámban jelent meg az a felhívás, amely egy szemészeti egyesület megalakítását szorgalmazta. *„Minden művelt nemzetnek van már szemészeti egyesülete. [...] Elérkezett az ideje, hogy a megkezdett munkát mi is válllvetve egyesülve folytassuk. Felkérjük a hazai szemorvosokat, hogy az alakuló értekezletre pünkösdi vasárnapján jelenjenek meg testületileg a pesti szemklinika tantermében*”.²⁰

¹⁶ *Szemészet*, 1902. 2. sz. 24.

¹⁷ *Szemészet*, 1902. 4. sz. 41. - 5. sz. 61.

¹⁸ *Szemészet*, 1904. 2. sz. 167.

¹⁹ *Szemészet*, 1904. 1. sz. 75.

²⁰ *Szemészet*, 1904. 2. sz. 77.

A közzétett felhívásra félszáznál is több szemorvos gyűlt össze, és elfogadták a *Blaskovics László* által felolvasott alapszabály tervezetét, amelyet jóváhagyásra felterjesztettek a belügyminiszterhez. A szerveződés megfogalmazott célja „a szemészet tudományos művelése” volt.²¹ Az alakuló közgyűlés anyagát 1904-ben az első két összevont lapszám jelentette meg. A benyújtott alapszabályt a belügyminisztérium kisebb változtatásokkal elfogadta, így megalkulhatott a szemorvosokat összefogó szakmai szervezet: Magyarország Szemorvosainak Egyesülete. Erről a folyóirat az 1904. évi negyedik számban tájékoztatta az olvasókat.²² A *Szemészet* szerkesztőbizottsága felajánlotta a folyóiratot az egyesület hivatalos közlönyéül, és vállalta, hogy helyet ad a közgyűlések, a tudományos ülések jegyzőkönyvei közzétételének, s a lapot eljuttatja az egyesület minden tagjához.

Schulek Vilmos – betegsége miatt – 1904-ben visszavonult a budapesti egyetem szemészeti tanszéke vezetésétől. Helyettesként Grósz Emilt bízták meg, aki a folyóirat 1905. évi első számában tájékoztatta az olvasókat a bekövetkezett változásról, és egyben beszámolt a klinika 1903–1904. évi oktatási évének eredményeiről.

Schulek Vilmos 1905 áprilisában elhunyt. Több mint harminc éves oktatói tevékenysége alatt magyar szemorvosi iskolát hozott létre, és a szakemberek egész sorát nevelte ki. Megemlékezés helyett a folyóirat elsőként Schulek saját – a Magyar Tudományos Akadémiára korábban benyújtott – önéletrajzát, valamint műveinek bibliográfiáját közölte.²³ Grósz Emil Schulekről szóló méltatását teljes terjedelmében később, a 3–4. összevont számában közölte a lap. A cikk bemutatta az elhunyt sokirányú tevékenységét, elismeréssel szólt a Schulek által 1894-ben életre hívott *Ungarische Beiträge zur Augenheilkunde* című folyóiratról, amely fontos szerepet töltött be a magyar szemészet külföldi népszerűsítésében, méghozzá oly módon, hogy nemzeti jellege is megmaradjon. A szerző idézte Schulek ezzel kapcsolatos szavait: „az irodalmi közléseket úgy mint minden egyéb termékünket nemzeti zászlónk védelme alatt kell világgá vinni és a közléseknek olyan alakját kell keresni, melyről a mi nemzeti színünk le nem mosható. Ha mindenki kosmopolita tudományban hinne, ám legyen. De a míg más nemzetek tudományos vívmányait a maguk javára íratják, mi kisebbek, nem lehetünk a magunk kárára nagylelkűek, hogy ilyenről lemondjunk.”²⁴

Grósz Emil vette át a folyóirat szerkesztését, kezdetben –1904 és 1927 között – egyedüli szerkesztőként, majd 1932-ig *Horay Gusztávval* közösen látták el a feladatokat. A *Szemészet* arculata jelentősen megváltozott. Az eredeti cikkek tudományos megalapozottsága, a belső tartalom sokrétűsége, a külföldi szerzők írásainak részletes ismertetése az újság szakmai színvonalának további növekedését szolgálták. A főszerkesztő kérésére *Leitner Vilmos* elkészítette a folyóirat 1867–1904 közötti név- és tárgymutatóját, amelyet külön mellékletben adtak közre az *Orvosi Hetilap* 1905. évi 45. számában, jelentősen segítve ezzel az érdeklődők visszatekintő tájékozódását.

Nem volt hiábavaló fáradozás, hogy a magyar szemorvososok eredményeit külföldön is ismertté tegyék. A szakma tudományos elismerését jelezte, miszerint a Berlinben akkor

²¹ *Szemészet*, 1904. 3. sz. 247.

²² *Szemészet*, 1904. 4. sz. 317.

²³ *Szemészet*, Lapzárta miatt nem volt idő méltó nekrológ megfogalmazására, ezért döntött a szerkesztőség az életrajz és a bibliográfia megjelentetés mellett. ld. *Szemészet*, 1905. 2. sz. 79.

²⁴ *Szemészet*, 1905. 3-4. sz. 230.

megjelent *Zeitschrift für Augenheilkunde* című német nyelvű szemészeti folyóirat felajánlotta, hogy közzét teszi az egyesület közgyűlésein és tudományos ülésein elhangzott előadásokat.

A lap szorosan együttműködött a *Magyar Szemorvos Egyesülettel*, ami érthető volt, hiszen választmányának első ülésén ügyvezető elnökké a szerkesztő Grósz Emilt, helyettes elnökké pedig *id. Imre Józsefet* választották. A *Szemészet* komoly szakmai lappá vált, oldalain alapos kutatási eredményeket felsorakoztató, a szakmát segítő és a tudományos eredményeket bemutató tanulmányok jelentek meg. A 20. század első évtizede volt a lap felvirágzásának időszaka.

A vaktság magyarországi okairól értekező, *Scholtz Kornél* tollából származó tanulmányt is ebben az időben jelentette meg a lap. A szerző más betegségek számadatait is közölte, és elemezte azokat a vakok számának alakulása szempontjából. A hazai adatokat a külföldi mutatókkal is összevetette, és részletes kimutatást adott a betegség nemek, valamint életkor szerinti megoszlásáról. A tanulmány javaslatokat tett a vaktság terjedésének megakadályozására, valamint a különböző, látásvesztést okozó megbetegedések gyógyítására.²⁵

A vaktság és a fertőző szembetegségek terjedése szükségessé tette újabb gyógyintézmény létrehozását. 1907. szeptember 22-én megnyílt az *Állami Szemkórház*. A folyóiratban az intézmény vezetője, *Blaskovics László* mutatta be az új létesítményt, amely 83 ágygal fogadta a gyógyulni vágyó szembetegeket. Az új kórház a trachomás betegek ellátásában is jelentős szerepet vállalt. A szemorvoslás szempontjából 1908-ban újabb fontos esemény történt: átadták rendeltetésének a budapesti *Királyi Magyar Tudományegyetem I. számú Szemklinikáját*. Az új létesítményről Grósz Emil számolt be részletesen a lapban, fotókkal gazdagon illusztrált, alaprajzokat is közreadó írásában.²⁶

Nemcsak a szemészet, hanem az egész magyar orvostársadalom számára is jelentős esemény volt az 1909 augusztusában Budapesten tartott XVI. nemzetközi orvos-kongresszus. Grósz Emil lett a rendezvény szemészeti szakosztályának az elnöke. A folyóirat nyomon követte az eseményeket, és az alkalomhoz illően többnyelvű címlappal jelentette meg kongresszusi számát. A szakma számára újabb lehetőség adódott, hogy a magyar eredményekről nemzetközi szinten is beszámoljanak. A szemészeti szakosztály elnöke arra kérte kártársait, hogy „*a szakosztály tudományos munkásságában részt vegyenek*”, bizonyítsák be a külföldi társaiknak, „*hogy hazánkban a százados tradícióhoz híven egy erőteljes magyar szemorvosi iskola működik ...*”²⁷

A kongresszus szemészeti szakosztályának tanácskozását megnyitó beszédében – amit a folyóirat a magyaron kívül francia, német és angol nyelven is közölt – Grósz Emil az alábbiak szerint tájékoztatta a külföldi vendégeket: „*Büszkeséggel említhetem, hogy a szemészet tudományának fája [...] nálunk már százados. A bécsi egyetem szemészeti tanszéke után a budapesti egyetemé a legrégebb. A budapesti kir. Magy. Tudományegyetem I. sz. szemklinikája több mint száz éve áll fenn.*”²⁸ Ez a lapszám közölte a kongresszus összes, zömmel német nyelven elhangzott előadását is.

²⁵ *Szemészet*, 1907. 2. sz. 80.

²⁶ *Szemészet*, 1908. 4. sz. 221.

²⁷ *Szemészet*, 1909. 1-2. sz. 1-2.

²⁸ *Szemészet*, 1909. 3. sz. 77.

Az 1910-es évek elejétől a *Szemészet* kiadását a háborús körülmények és az ország gazdasági helyzetéből adódó anyagi gondok nehezítették. Rendszeres megjelenésre nem, de esetenként egy-egy lapszám közreadására adódott lehetőség. A folyóirat 1913-ban jeles dátumhoz érkezett: ekkor ünnepelte fennállásának fél évszázados jubileumát. Az évfordulóról Grósz Emil emlékezett meg a lapban, és biztosította az olvasókat, hogy híven követi nagy elődeit, s a továbbiakban „a folyóirat éppen úgy szolgálja a magyar tudományos irodalom fejlesztését, mint a gyakorló orvos igényeit”.²⁹ Az első füzetet ünnepi számként tették közzé, és – amint azt később Györffy István is megjegyezte – tizenöt ívnyi terjedelmével a legszebb számok egyike lett.³⁰

A következő évben a szakma szintén jeles dátumot méltatott: *Magyarország Szemorvosainak Egyesülete* 1914-ben ünnepelte megalakulásának tízéves évfordulóját. A lapnak ebben az évben is csak egy, az ünnepi közgyűlés anyagát ismertető száma látott napvilágot. A *Szemészet* 1915-ben nem jelent meg.

A Grósz Emil kezdeményezésére Budapesten 1916 júniusában egybehívott, és neves külföldi szemészek részvételével megrendezett hadigyűlés anyagát ismertette az az évi egyetlen szám. A háború által felvetett időszerű gondok megvitatására szervezett tanácskozás céljairól Grósz így nyilatkozott: „A háború által szenvedett nagy erővesztéseink pótlásában az orvosi tudománynak elől kell járnia. [...] A háborúban szerzett tapasztalatok kiaknázása sürgős feladat [...] s ezen cél szolgálatában állott Magyarország Szemorvosai Egyesülete által Budapesten egybehívott hadigyűlés, melyben a szövetséges államok szemorvosai nagy számban vettek részt”.³¹ A továbbiakban a hadigyűlés anyagait közölte a lap.

A folyóirat a következő évben - 1917-ben - ismét nem jelent meg. Rendkívüli lapszám látott napvilágot 1918-ban, amely a háború okozta szemsérülésekről és azok gyógy módjairól értekezett. A továbbiakban beszámolt az I. számú szemklinika háborús működéséről, valamint azokról az erőfeszítésekről, amelyeket a jelentősen megnövekedett beteglétszám ellátásának érdekében vállalt a szemésztársadalom.

A világháború utáni első évben, 1919-ben egy kis terjedelmű lapszám jelent meg eredeti közlésekkel, valamint két beszámolóval. Az egyik a budapesti Szent Rókus kórház szemesztályának betegforgalmát ismertette, a másik az I. számú szemklinika 1918. évi tevékenységéről adott számot. Ezt követően több évig nem jelent meg a folyóirat.

A *Szemészet* 1922-ben indult újra. Az első szám előszavában a szerkesztő, Grósz Emil tájékoztatta az olvasókat a világháború és a forradalmak okozta nehézségekről, amelyek a lap rendszertelen megjelenését okozták. Azt is közölte a kollégákkal, hogy sokirányú elfoglaltsága miatt, a folyóirat szerkesztői feladatait egyedül nem tudja vállalni, és tanártársai, valamint „a szemészeti irodalom minden művelőjének a támogatását” kéri. Ebben a számban vetődött fel először a szemorvosok továbbképzésének ügye, és itt jelent meg a részvételre vonatkozó felhívás is.³² A következő szám már a szemorvosi továbbképző tanfolyam sikeréről számolt be.³³

²⁹ *Szemészet*, 1913. 1. sz. 1.

³⁰ Györffy István: 80 éves a „*Szemészet*”. Történeti visszapillantás. In: *Szemészet*, 1944. 1-2. sz. 11.

³¹ *Szemészet*, 1916. 1. sz. 1.

³² *Szemészet*, 1922. 1. sz. 1.

³³ *Szemészet*, 1922. 2. sz. 28.

A lapban megjelent 1922. évi közgyűlés anyagainak fő témája a szemorvos egyesület alapszabályának módosítása, valamint nevének megváltoztatása volt: az egyesület a *Magyar Szemorvostársaság* nevet vette fel. Megváltozott az összejevetelek rendje is: ezt követően a szemész szakorvosok az évenkénti közgyűlésen kívül, évi két-három alkalommal tudományos üléseket is szerveztek. Az új alapszabályt teljes terjedelmében a *Szemészet* 2. száma közölte. Itt kell megjegyeznünk, hogy a lap terjedelme 1916-tól folyamatosan csökkent. Kezdetben három, majd két íven jelent meg, és 1922-ben már csak egy ívnyi referáló anyagot közölt a szemorvostársaság az évi nagygyűléséről. A következő évben, 1923-ban a folyóirat nem jelent meg, de az éves összejevetel anyagáról szóló beszámolót az Orvosi Hetilap megküldte a Szemorvostársaság tagjainak.

Az ezt követő évfolyamok – 1924, 1925, 1926, 1927 – szintén csak kis formátumú beszámoló jellegű füzetekből álltak, de már nem az *Orvosi Hetilap* mellékleteként, hanem a *Magyar Szemorvostársaság* hivatalos kiadványaiként láttak napvilágot. A szakma számára jelentős eseménynek számított, hogy a szemorvosok társasága 1924-ben belépett a *Tudományos Társaságok Szövetségébe*.³⁴ A közgyűlés jegyzőkönyvei hírül adták, hogy az 1923-ban megjelent új ipartörvény a látszerészi tevékenységet a továbbiakban képesítéshez kötötte. Ennek végrehajtási utasítása 1925-ben lépett életbe, amiről az ez évi füzet tájékoztatta az olvasóit. A *Szemészetben* első alkalommal 1913-ban vetődött fel az optikusképzés szükségessége, de tapasztalatok híján a probléma megoldása váratott magára.³⁵

Pécs volt az a vidéki nagyváros, ahol a Szemorvostársaság 1927-ben az első vidéki éves nagygyűlését rendezte. Ekkor vették tervbe egy szemészeti bibliográfia összeállítását: „kezdjük meg a múlt és a jelen szemészeti magyar (magyaroktól eredő) irodalom rendszer összegyűjtését, legalább az összeírását: hiszen szégyen az, hogyha valaki elődeinek szakmunkáit akarja megismerni, azokat Hirschberg német könyvében kell fölkeresnie”.³⁶ Ugyanitt határozták el, hogy a *Szemészet* című folyóiratot a régi terjedelemben újraindítják, és mérlegelték az anyagiak előteremtésének lehetőségeit is.

Az erőfeszítések eredményeként, a társaság és a szemészek összefogásának köszönhetően, 1928-ban ismét a régi terjedelmében jelent meg a lap. Ez időtől kezdve Grósz Emil a szerkesztői feladatokat megosztotta *Horay Gusztávval* (1893–1963), aki a továbbiakban segédszerkesztőként vett részt a munkában. Ez volt a referáló füzeteket követő első olyan lapszám, amely ismét eredeti cikkeket adott közre.

A nagyobb terjedelmű lap kiadása azonban újabb akadályokba ütközött: a nehéz gazdasági helyzetre hivatkozva, az *Orvosi Hetilap* a továbbiakban nem vállalta a térítésmentes nyomtatást. Annak érdekében, hogy a folyóirat megjelenése folyamatos legyen, a Szemorvostársaság előfizetést hirdetett meg, azzal a feltétellel, hogy a tagok – tagdíjuk ellenében – továbbra is megkapják a lapot. „A '*Szemészet*' e számával a 64 éves folyóiratunk új, most már ötödik korszakát nyitjuk meg, megküldjük az Orvosi Hetilap összes előfizetőinek azon kéréssel, hogy arra előfizetni szíveskedjenek.”³⁷

³⁴ *Szemészet*, 1926. 4.

³⁵ *Szemészet*, 1925. 4.

³⁶ *Szemészet*, 1927. 2.

³⁷ *Szemészet*, 1928. Új folyam 1. sz. 2.

Az előfizetők toborzása azonban nem járt sikerrel, ezért külön lapszám megjelentetésére nem voltak meg az anyagi feltételek. Ennek az lett a következménye, hogy a Magyar Szemorvostársaság fennállásának 25. évfordulóját méltató írások az *Orvosképzés* című lapban láttak napvilágot. A következő évben, 1930-ban is csak egyetlen, csökkentett terjedelmű szám jelenhetett meg. A gazdasági nehézségek és a lap megjelentetése körül kialakult pénzügyi gondok miatt a *Szemészet* 1932-ben – a korábbiaktól eltérően – az *Orvosképzés* (XXII. évf. októberi szám) című hetilap külön füzeteként adták ki.

A *Szemészet* egyik lapszámaként jelent meg az a Horay Gusztáv által szerkesztett és 1935-ben kiadott kötet, amely tulajdonképpen egy jubileumi kiadvány volt. Grósz Emilt köszöntötték barátai és hálás tanítványai, amint ez a könyv ajánlásban is olvasható: „*professor úrnak egyetemi nyilvános rendes tanárságának 30. évfordulója alkalmából a 70. születése napján mély tiszteletük és szeretetük jeléül*”.

A folyóirat újraindítására 1938-ban történt újabb kísérlet. Fizetett hirdetések megjelentetésével és különböző anyagi támogatások bevonásával sikerült megteremteni a pénzügyi alapot a lap kiadására. A vagyoni biztonság lehetővé tette, hogy visszanyerje régóta vágyott önállóságát, és a továbbiakban ne egy másik folyóirat mellékleteként jelenjen meg. Az új sorozat bevezetőjét Grósz Emil írta, s egyben bejelentette: „*elérkezett az idő, hogy a szerkesztéstől visszalépjek. [...] Megtettem azt, ami kevés tőlem tellett, szívből kívánom, hogy utódaim többet tehessenek.*”³⁸

A *Szemészet* történetében új fejezet kezdődött: a Magyar Szemorvostársaság hivatalos közlönyeként szereplő folyóiratot ezt követően a társaság mindenkori titkára és jegyzője szerkesztette. Ennek megfelelően a lap irányítói Pelláthy Béla (1895–1966) és Grósz István (1909–1985) voltak. Az új vezetés évente két lap kiadását tervezte, megnövelte a példányszámot, és – az addigiaktól eltérően – a tartalomjegyzéket öt nyelven közölte. Az volt a cél, hogy a folyóirat, még inkább összefogja a szemorvos társadalmat. Ennek érdekében díjmentesen eljuttatták minden kórházba, klinikára és könyvtárba, valamint a magán- és egyetemi tanároknak is megküldték.

A második világháború kitörése megakasztotta a nagyreményű újakezdést. A második nagy világégés idején – 1939-től 1944-ig – a lapszámok ugyan rendszeresen megjelentek, de az említett okok miatt a terjedelmük jelentősen csökkent, alig érte el a három ívet. A lap egy-két eredeti közlemény mellett a nagygyűlésekről közölt rövid tudósításokat, és a tartalomjegyzék már csak magyar nyelven látott napvilágot.

A Szemorvostársaság 1941-ben lezajlott tisztújító közgyűlését követően Nónay Tibor (1899–1985) titkár és Grósz István jegyző lettek a *Szemészet* szerkesztői. Ebben az évben hunyt el Grósz Emil, a Magyar Szemorvostársaság egyik alapítója, és aki közel három évtizedig szerkesztette a *Szemészet* folyóiratot. A lap fekete keretes címlappal jelent meg, jelezvén hogy a szemésztársadalom gyászol. „*A magyar szemészet nestora, a magyar orvosi tudomány büszkesége, egyetemünk, orvosi közéletünk, közegészségügyünk nagy alakja, a nagy tanító- és gyógyítómester, nincs többé*” – kezdte megemlékezését Horay Gusztáv. Ezt követően Grósz sokoldalú tevékenységét méltatta, amely nemcsak a szemészet tudományára, hanem az egész magyar egészségügy fejlődésére kiemelkedően hatott.³⁹

³⁸ *Szemészet*, 1938. 4.

³⁹ *Szemészet*, 1941. 2. sz. 3.

A folyóirat 1942-ben rövidített terjedelemmel ugyan, de két külön számmal látott napvilágot. A társaság a világháborús években a fokozódó pénzügyi gondok és az egyre emelkedő nyomdai árak miatt, egyre nehezebben tudta kiadni a lapot. A folyóirat folyamatos megjelenése érdekében ismét a szakma erőteljes összefogására volt szükség. A szerkesztőség úgy határozott, hogy mindent elkövet a folytonosság fenntartása érdekében és évente legalább egy számot megjelentet. A Szemorstársaság elnökének a javaslatára a klinikák igazgatói vállalták, hogy a továbbiakban hozzájárulnak a folyóirat kiadási költségeihez. A lap anyagi biztonságának megteremtését célozta a tiszteletpéldányok számának jelentős csökkentése, valamint az, hogy a közölt ábrák nyomdai költségeit a szerzőkkel fizettették meg. A bevezetett intézkedések ellenére, az elkövetkező években csak egy-egy összevont lapszám megjelentetésére volt fedezet. A *Szemészet* folyóirat 80. évfordulóját és *Magyarország Szemorstársaságának Egyesülete* megalakulásának 40. évfordulóját ünneplő összevont lapszám 1944-ben jelent meg, amelyben Györfy István méltatta a jeles eseményeket. Viszszapillantásában felidézte a sikereket és szólt azokról a nehézségekről, amelyeket az egyesületnek és a szakmának kellett leküzdenie a lap megmentése érdekében.⁴⁰ Ezt követően a folyóirat kiadása négy évig ismét szünetelt.

A második világháború utáni években, a baloldali diktatúra bevezetése után a hatalom egyik első lépéseként feloszlatta a korábban szerveződött egyesületeket, köztük a *Magyar Szemorstársaságot* is. A kormányzat az egészségügy átszervezése közben létrehozta az *Orvos- Egészségügyi Szakszervezetet*, és *Szemész Szakcsoportként* ide sorolta be a volt *Magyar Szemorstársaságot*. A szakcsoport 1948 októberében tartotta alakuló közgyűlését, ahol Horay Gusztávot elnökké, Grósz Istvánt főtítkárrá választották. Az utóbbi tisztségviselő bejelentette, hogy közös összefogással sikerült elérni, hogy a *Szemészet* című újság a jövő évtől újra megjelenjék.

A lapnak új politikai rendszerben, és addig ismeretlen keretek között kellett megtalálnia azokat a lehetőségeket, amelyek biztosították a szakmai függetlenséget és a folytonos megjelenést. Az idegen, a szakmai- és a közélet minden területét átszövő és ellenőrző rendszer elvárásainak valamilyen szinten meg kellett felelni, ellenkező esetben a lap megjelenését nem engedélyezték volna. A folyóirat anyagainak összeállításán érezhető a megfelelni akarás szándéka. Ez azonban nem róható fel a szerkesztők, illetve a szerkesztőbizottság bűnéül. Aki kicsit is ismeri a szocialista időszak ideológiáját, nem csodálkozik azon, hogy Sztálin születésnapját, vagy az októberi forradalom évfordulóját köszöntötte a lap. Ezek a kötelezően közölt anyagok csak a hasznos információra fordítható terjedelmet csökkentették, a lap szakmai színvonalát nem rontották. Mozgalmas évek következtek a folyóirat történetében.

Az újjászületett *Szemészetet* 1949-ben 1–4. összevont számmal indította útjára Horay Gusztáv szerkesztő és Bíró Imre felelős szerkesztő. Az eredeti írások mellett bőséges folyóiratszamlát közöltek, valamint név- és tárgymutatót is közreadtak. A külföldi folyóiratok ismertetésének ebben az időszakban különös jelentősége volt: a rendszer elszigeteltsége közepette ezek alapján tájékozódott a szakma a külföldi eredményekről. A lap – a korábbiaknak megfelelően – továbbra is beszámolt a *Szemész Szakcsoport* tudományos üléseiről. Horay és Grósz István az elmúlt időszakot összegző soraikban többek között leszögezték: „*munkánk nem volt hiábavaló. Tudományos üléseink nívója, az előadásra került anyag változatossága,*

⁴⁰ *Szemészet*, 1944. 1-2 sz. 1.

bizottságaink működése, az orvosok továbbképzése, a 'Szemészet' megindítása, stb. azt hiszem, állhatja a kritikát".⁴¹ A lap a *Tudományos Folyóirat Kiadó* gondozásában, négyívnyi terjedelemben, évente négy alkalommal, folyamatosan megjelent.

Az 1950. év első lapszámát a szovjet szemész, *V. P. Filatov* 75. születésnapja tiszteletére állították össze. Abban az időben az is természetes volt, hogy a Filatov évforduló jegyében szervezték meg a *Szemész Szakcsoport* az évi februári nagygyűlését, amelyről a lap is beszámolt. A *Szemész Szakcsoport* az 1950 októberében tartott tisztújító közgyűlésén *Radnót Magdát* választotta meg elnöknek.

Az 1951. év ismét változást hozott a folyóirat életében: átszervezések következtében az *Egészségügyi Könyv- és Lapkiadó Vállalathoz* került. Az 1950-es évek elejének gazdasági nehézségei miatt a lap arra kényszerült, hogy csökkentse terjedelmét. A szerkesztőség úgy döntött, hogy eredeti cikkeket közöl, német és orosz nyelvű ismertetővel. Elhagyták a folyóiratszemlét és a nagygyűlések jegyzőkönyvének a közreadását.

A következő évben, 1952-ben megváltozott a szerkesztőség összetétele: a főszerkesztő Nónay Tibor, a felelős szerkesztő *Remenár László* (1917–1998), a szerkesztő *Györffy István* (1912–1999) lett. Az 1950-es évek közepétől némileg enyhülő politikai nyomás lehetővé tette, hogy hazánk a szemorvoslás tudománya terén is képviseltesse magát a külföldi kongresszusokon és rendezvényeken. A folyóirat hasábjain közölték a küldöttek beszámolóit, tájékoztatva a szakmát más országok szemészetben elért eredményeiről, és a tudomány külföldi haladási irányáról.

A *Szemészet* folyóiratot 1955-ben a *Művelt Nép Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó* jelentette meg, majd 1956-ban a lapot új kiadóhoz, a *Medicina Egészségügyi Könyvkiadóhoz* rendelték a többi orvosi szaklappal együtt. A következő években a folyóirat külső megjelenése is átalakult. Jobb minőségű papíron, egyre több színes illusztrációval látott napvilágot. Belső szerkezetében azonban lényegében nem változott, a tanulmányok továbbra is idegen nyelvű összefoglalóval jelentek meg, de már közöltek könyvismertetéseket, és tudományos ülések jegyzőkönyveit is közreadták. A folyóirat folyamatosan megjelent, mindössze egyetlen szám, az 1956. évi 4. szám maradt ki, a forradalmi események miatt. Ebben az évben alakult meg a *Szemészeti Szakcsoport Tiszántúli Szervezete*, amely április végén Debrecenben tartotta első tudományos ülést.

A *Szemészet* 1960-ban ismét a régi, négyívnyi terjedelemben került az olvasókhoz. A korábbinál nagyobb teret kaptak a könyvismertetések, a kongresszusi beszámolók, újra volt lehetőség a tudományos ülések jegyzőkönyveinek a közlésére. Az eredeti tanulmányok rövid tartalmát a németen és az oroszon kívül, ettől ez időtől kezdve angolul is közétették. A lapban egyre több illusztráció jelent meg, közülük sok színes nyomtatásban.

A folyóirat fennállásának 100. évfordulóján, 1964-ben ünnepi számot adtak ki. Nónay Tibor főszerkesztő, a beköszöntőben – többek között – ezt írta: „*Kérésünk a szemorvosokhoz, főleg az ifjú szemészgárdához: szorgos, aktív munkával emeljék továbbra is a Szemészet színvonalát, ápolják, szeressék a lapot*”.⁴² A folyóirat egy évszázados útját Györffy István történeti áttekintésében követhette nyomon az olvasó. A szerző az alábbiakkal zárta írását:

⁴¹ *Szemészet*, 1949. 1. sz. 54.

⁴² *Szemészet*, 1964. 1 sz. 1.

„Bár 'Szemészet'-ünk sok válságos időt élt meg, mindig újra életre kelt, ami bizonyítéka annak, hogy tudományos életünkben nélkülözhetetlen”.⁴³

A következő évek számainak tartalmi elrendezése változatlan: eredeti tudományos közlemények, nagygyűléseken elhangzott beszámolók közlése, kongresszusi, tudományos ülésekről szóló tudósítások és könyvismertetések határozták meg a lap jellegét.

A folyóirat 1966. évi 1. szám tette közzé, hogy megalakult a *Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetsége*. A MOTESZ feladata volt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia keretében meglévő, valamint a jövőben megalakuló orvostudományi társaságokat és egyesületeket egységbe tömörítse, illetve munkájukat irányítsa.⁴⁴ A szervezet felhívást intézett az orvos szakcsoportokhoz, hogy „*kérjék tudományos társasággá való átalakulásukat, illetve jelentsék be azt a szándékukat, hogy mint társaságok belépnek a MOTESZ-be.*”⁴⁵ A Magyar Szemorvostársaság is a szövetség tagja lett, a *Szemészet* folyóirat pedig 1966-tól átkerült az *Ifjúsági Lapkiadó Vállalathoz*.

A lap 1968. évi első két összevont száma a tudományos cikkeken kívül a *Magyar Szemorvostársaság* Pécsen 1967 májusában tartott szekció ülésének az anyagát közölte. Külön ünnepélyessé tette az alkalmat a *Pécsi Egyetem* 600 éves jubileuma, valamint az, hogy ebben az évben nyitották meg a *Pécsi Orvostudományi Egyetem* új 400 ágyas klinikai tömbjét. Megemlékezett a lap a klinika alapítójáról, *ifj. Imre Józsefről*, aki munkatársaival 1925-ben új szemészeti iskolának vetette meg az alapjait.⁴⁶

A korszellemet és a politikai légkört tükrözte, hogy a *Szemészet* 1969-ben kötelezően megemlékezett a Tanácsköztársaság 50. évfordulójáról. Az ilyen és ehhez hasonló politikai évfordulós megemlékezések lényegében az 1980-as évek derekáig fellelhetők a lapban. Egyre gyakrabban jelentek meg ünnepi méltatások a nagy elődökről. Az évtized utolsó számát a Blaskovics - centenárium jegyében szerkesztették. Itt közölték azokat az írásokat, amelyek a *Debreceni Orvostudományi Egyetem Szemklinikáján Blaskovics László* születése 100. évfordulójának tiszteletére rendezett kétnapos tudományos ülésen hangzottak el.⁴⁷ Az 1970. évi 1. szám *ifj. Imre Józsefre* emlékezett, halálának negyedszázados évfordulóján. A „művész lelkű tudós”-nak is nevezett érzékeny és igazságszerető ember saját megfogalmazású hitvallásával zárult a megemlékezés: „*A tanító szakember, különösen az orvos, ha mentesíteni tudja gondolkodását a hiúságtól és az önzéstől, életcélját akkor érezheti megközelítettnek, ha tanítványaira tekintve egyre nélkülözhetőbbnek látja önmagát.*”⁴⁸

Az *Európai Szemorvostársaság* 1972-ben Budapesten tartotta IV. kongresszusát. A lap felsorolta azokat a rendezvényeket, amelyek az áprilisban tartandó kongresszushoz kapcsolódnak. Többek között felhívást intéztek az olvasókhoz, amelyben szemészeti relikviák gyűjtését szorgalmazták a kongresszushoz kapcsolódó kiállításra, amelyet a *Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban* rendeznek.⁴⁹

⁴³ *Szemészet*, 1964. 1. sz. 5-18.

⁴⁴ *Szemészet*, 1966. 1. sz. 1.

⁴⁵ *Szemészet*, 1966. 1. sz. 1.

⁴⁶ *Szemészet*, 1968. 1. sz. 60.

⁴⁷ *Szemészet*, 1969. 4. sz. 257.

⁴⁸ *Szemészet*, 1970. 1. sz. 1.

⁴⁹ *Szemészet*, 1971. 4. sz. 320.

Az Európai Szemorvostársaság IV. Kongresszusára Vilt Tibor szobrászművész plakettet alkotott,⁵⁰ a Magyar Posta bélyegeket adott ki,⁵¹ amelyeket a folyóirat bemutatott olvasóinak. Tudósított az Ebba Thott által alapított Imre-díjról (ifj. Imre József), amelyet első ízben 1972-ben adtak át dr. Jobbágyi Péternek, a budapesti szemklinika tanársegédjének. A folyóirat közölte az okleveléről készült képet is.⁵² Beszámolt a lap a Schulek Vilmosról elnevezett emlékérem és jutalomdíj alapításáról, amelyet első ízben Kettessy Aladár, a debreceni szemklinika nyugalmazott igazgatójának nyújtottak át.⁵³ Ugyanitt adták hírül, hogy „A MOTESZ vezetősége a 'Szemészet'-nek a Szemorvostársaság hivatalos lapjaként való szerkesztését 1972. június 23-án (1299/72.sz.) jóváhagyta”.⁵⁴ Az 1972. év másik jelentős eseményéről is beszámolt a folyóirat: ebben az évben a budapesti Tömő utca 25–29. szám alatt elkészült az Országos Szemészeti Intézet és az I. sz. Szemklinika új épülete.

A Szemészet 1972. évi 4. számtól Radnót Magdát (1911–1989) tüntette fel főszerkesztőként, Remenár Lászlót (1917–1998) pedig felelős szerkesztőként, a szerkesztőbizottság létszáma hat főre csökkent. A Szemészet történetében jelentős dátum az 1973. esztendő: a lap első szerkesztője, Hirschler Ignác születésének 150. évfordulóját méltatták ebben az évben. A nagy előd emlékére jutalomérmeket alapítottak, amelyet az 1973. november 30-án tartott Hirschler Ignác emlékülésen első alkalommal dr. Bartha Elemér nyugalmazott kórházi szemész-főorvosnak adományoztak. A lap beszámolt az emlékülésről, és közölte az érem elő- és hátlapjának képét.⁵⁵

A technika és azon belül az orvostechika fejlődése lehetővé tette a szemészeti diagnosztikai módszerek és eljárások korszerűsödését. A számítógép diagnosztikában történő felhasználásáról is egyre gyakrabban közölt írásokat a lap. Megjelentek a szembetegségek genetikai hátterét feltáró tanulmányok, valamint az elektronmikroszkópos és számítógépes vizsgálatok eredményeit ismertető közlemények.

Az 1974. évi tudományos ülések, illetve az évi közgyűlések jegyzőkönyveinek közreadásából az derült ki, hogy a szakmán belül hangsúlyosan vetődött fel a gyermekszemészet fontossága, s a szemészek társadalmi méretű intézkedéseket tartottak szükségesnek. A témával kapcsolatban, Debrecenben 1973-ban, Budapesten pedig 1974-ben került sor olyan rendezvényre, amelyen a gyermekszemészettel foglalkoztak.

A következő év lapszámai több évfordulót is köszöntöttek: a Magyar Tudományos Akadémia alapításának 150. évfordulóját, valamint összevont számban Radnót Magdát, egyetemi tanári kinevezése 25. évfordulója alkalmából. Az I. sz. szemklinika igazgatójának tevékenységét Németh Béla méltatta és hangsúlyozta: [...] töretlen akarása mellett is 20 év alatt engedték megvalósulni az I. Szemklinika épületét, Európa legmodernebb szemklinikáját, egyetemünk büszkeségét. Itt a hivatalosan előírt hármas feladat végzésére minden korszerű

⁵⁰ Szemészet, 1973. 1. sz. 79.

⁵¹ Szemészet, 1972. 4. sz. 235

⁵² Szemészet, 1972. 4. sz. 237.

⁵³ Szemészet, 1972. 4. sz. 318.

⁵⁴ Szemészet, 1973. 1. sz. 2.

⁵⁵ Szemészet, 1974. 1. sz. 77.

lehetőség megvan. Az oktatás és gyógyítás céljait tágas modern helyiségek szolgálják, a korszerű kutatás minden ága lehetővé vált. [...] Klinikája 1968 óta Országos Szemészeti Intézet is, e minőségben széleskörű irányító, ellenőrző és továbbképző feladatokat lát el”.⁵⁶ Abban az időben természetes volt, hogy az ún. „felszabadulás” évfordulóját is köszöntötte a lap.

A *Szemészet* külső megjelenése az 1970-es években jelentősen megváltozott. A nyomtató papír minőségének javulásával a közölt fényképek, illetve illusztrációk egyre tetszetősebbek lettek. Az 1974. évi 4. számtól már kitűnő minőségben, műnyomópapíron jelent meg a folyóirat. Egyes lapszámok elején a főszerkesztő tollából szerkesztőségi cikkeket közöltek, amelyek a szemészetben, illetve a gyógyító gyakorlatban felmerült időszerű kérdésekre hívták fel a figyelmet.⁵⁷ A tudományos dolgozatokat angol, német és orosz nyelvű összefoglalók zárták. A hirdetések is egyre nagyobb teret kaptak, gyakran egy oldalnyi terjedelemben jelentek meg. Anyagi okokból, a *Szemészet* terjedelmét 1977-ben összesen évi négy ívvel csökkentették, emiatt kevesebb hely maradt az új könyvek ismertetésére, a tudományos ülések, illetve közgyűlések jegyzőkönyveit is rövidített formában adták közre.

A folyóirat szerkesztőinek mindig gondot jelentett, hogy a szerkesztésre leadott kéziratok nyelvezete nem volt egységes. Ezért a lap örömmel üdvözölte a hírt, mely szerint megalakult a *Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Szaknyelv- és Helyesírási Bizottsága*, amely egységes orvosi helyesírás kidolgozását tűzte ki célul. Erről az 1980. évi 3. lapszámban a kiadó tájékoztatta az olvasókat és a szerzőket. A testület munkájának befejezéséig – átmeneti megoldásként – azt ajánlotta, hogy a köztudatba átment kifejezéseket (diagnózis, reakció, stb.) a *Bakos Ferenc* által szerkesztett *Idegen szavak és kifejezések szótára* szerint, a diagnosztikai és anatómiai kifejezéseket pedig latinosan, a *Dr. Donát Tibor: Anatómiai nevek* című könyve (Medicina, 1976.) alapján írják. A kémiai elemek egységes írásmódjához az *Erdey-Grúz Tibor – Fodorné Csányi Piroska* szerzőpáros, *A magyar kémiai elnevezés és helyesírás szabályai* (Akadémiai Kiadó, 1972.) művét ajánlják útmutatóul.⁵⁸ A folyóirat egy orvosi szójegyzéket is közölt magyaros helyesírással, amelyre felhívta a szerzők figyelmét.⁵⁹

Az 1980-as évek folyóiratszámainak legszembetűnőbb jelensége a mikrosebészeti műtétek leírása, illetve az ezeket segítő eszközök ismertetése. Ezekben az években a folyóirat hasábjain egyre több pályázati kiírással találkoztunk: *Papolczy Emlékérem*, *Palich-Szántó Olga pályázat*. Ezek rendszeres meghirdetője az *Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete* és az *Egészségügyi Minisztérium* volt.

Amíg az 1960-as években az éves nagygyűlések jegyzőkönyveit jelentős – két éves – késéssel közölte a lap, addig az 1970–1980-as évekre ezeket rendszerint már a következő esztendő számaiban közreadták. Az is előfordult, hogy kétnapos rendezvény esetén kettéosztották az anyagot, és másik lapszámban tették közzé.⁶⁰

A MOTESZ által irányított orvosi szakfolyóiratok kiadása 1980-ban veszteségesnek bizonyult, ezért a főtítkár azt javasolta, hogy a terjedelem csökkentésével, hirdetések megjelentetésével és a szerzői tiszteletdíjakról történő lemondással kell a hiányt felszámolni.

⁵⁶ *Szemészet*, 1975. 3-4. sz. 129.

⁵⁷ *Szemészet*, 1977. 1. sz. 2.

⁵⁸ *Szemészet*, 1980. 3. sz. 192.

⁵⁹ *Szemészet*, 1980. 3. sz. 188-191.

⁶⁰ *Szemészet*, 1981. 2. sz. 122-128. - 3. sz. 184-191.

Mivel a *Szemészet* terjedelmét 1977-ben már jelentősen lerövidítették, ezért a másik két javasolt megoldást választották: ezt követően a lap növelte a hirdetések számát és a továbbiakban nem fizetett honoráriumot.

A *Magyar Szemorvostársaság*, a pályakezdők munkájának megsegítésére, a 35 éven aluli szemorvosok számára pályázatot hirdetett tudományos kutatásra és dolgozatok megírására. A határidő 1983. április 1. volt.⁶¹ Ezt követően társaság minden évben közzétette a lapban a felhívást, s az eredményhirdetés után közölte a nyertesek nevét és a dolgozatuk címét.

Az 1984. évi MSZ közgyűlésen megválasztották a társaság új vezetőségét. Elnöke *Alberth Béla* (1924–2006), főtítkára *Salacz György* lett. A *Szemészet* folyóirat héttagú szerkesztő bizottságának élére Alberth Béla került, és *Remenár László* látta el a felelős szerkesztői feladatokat.⁶²

1985-ben adtak hírt *Grósz István* (1909–1985) haláláról, aki a nagy szemészdinasztia negyedik leszármazottja, *Grósz Frigyesnek*, a nagyváradai szemkórház alapítójának a dédunokája volt.⁶³ Ugyancsak ebben az évben tudósítanak *Nónay Tibor* (1899–1985) haláláról, aki húsz éven át volt a *Szemészet* főszerkesztője, és 1966–1969 között a *Magyar Szemorvostársaság* elnöke.

A szemorvostársaság hiánypótló munkára vállalkozott, amikor Györffy István 1986-ban megjelent felhívására, a magyar szemészek életrajzi lexikonjának elkészítését indítványozta. Györffy célja az volt „*hogy a magyar szemészeti életben fontosabb szerepet játszottak, a jövőbeni orvostörténészek számára meg legyenek örökítve*”.⁶⁴

Az 1980-as évek második felének politikai enyhülését jelezte, hogy 1986-ban a MOTESZ hírül adta, miszerint *INTERMED* néven hivatalos lapot indít, amelyben a külföldi szaklapok jelentősebb közleményeit jelentetik meg, tájékoztatnak a szövetség működéséről, és a tagegyesületek számára ingyenes hirdetési lehetőséget nyújtanak. Évente négy számot kívántak megjelentetni.⁶⁵

A korábban bevezetett intézkedések ellenére, a *Szemészet* továbbra is agyagi gondokkal küzdött, s 1987-ben már nem közölte a nagygyűlések jegyzőkönyveit és a tudományos ülések beszámolóit sem.

A következő évben, 1988-ban a tudományos közleményeken, a pályázati kiírásokon és pályázati eredmények közzétételein kívül tájékoztatást adtak a külföldi, ún. tőkés országokba történő kongresszusi utazásokkal kapcsolatban, az útlelélzés körülményeiről és a valutaigénylés módjáról. Közölték, hogy a szolgálati útlelélzés megszűnt, a devizaigénylést pedig a következő év I. félévére, a folyó év szeptember 15-ig kell benyújtani a Szemorvostársaság Vezetőségéhez, amelyik az igényeket rangsorolja, és javaslattal a MOTESZ-hez továbbítja. A döntésről a MOTESZ értesíti az utazni szándékozókat. Az ún. deviza forint ellenértéke a kiutazókat terhelte. A szocialista országokba történő utakat a *Magyar Szemorvostársaság*

⁶¹ *Szemészet*, 1982. 3. sz. 192.

⁶² *Szemészet*, 1985. 1. sz. 38.

⁶³ *Szemészet*, 1985. (A SE Szemészeti Klinikájának könyvtárában lévő lapok egy része úgy van bekötve, hogy hiányzik a borítójuk, így nem állapítható meg a lapszám. Ezeknél a 'lapszám nélkül' megkülönböztetést használom), 127.

⁶⁴ *Szemészet*, 1986. (lapszám nélkül), 239.

⁶⁵ *Szemészet*, 1988. (lapszám nélkül), 226.

korlátolt számban támogatta, az ilyen irányú kérelmeket fél évvel korábban kellett benyújtani. Ebben az évben erősen rövidített változatban közölte a lap az 1986-ban és 1987-ben megtartott tudományos ülések anyagát.

A folyóirat közreadta az Egészségügyi Világszervezet, a WHO azon felhívását, amely szerint a *Moszkvai Fjodorov Intézetbe* egy hónapos szemészeti, mikrosebészeti (keratotomia és lencseimplantáció) tanfolyamra lehetett jelentkezni.⁶⁶ A politikai enyhülést jelezte, hogy a hírek között közölték: 1988 augusztusában megrendezik a *Külföldi Magyar Orvosok Kongresszusát*. Immár második alkalommal találkoznak majd a külhoni magyar, illetve magyar származású orvosok az itthon élő kollégáikkal.⁶⁷ Az MSZ vezetősége közleményben tudatta, hogy az 1988. május 27-én tartott vezetőségi ülésen elhatározta: a 35 éven aluli szakorvosok részére kitűzött pályázatot a jövőben, április 1. helyett március 15-e alkalmából hirdeti meg.⁶⁸

A Magyar Tudományos Akadémia állást foglalt az orvosi helyesírás ügyében. A *Szemészet* közreadta az ezzel kapcsolatos irányelveket, valamint tájékoztatott az intézmény ez ügyben hozott intézkedéseiről. „Az MTA Helyesírási Bizottsága 1985. december 9-i határozatával albizottságot alakított az orvosi helyesírás helyzetének megvizsgálására és az írásmódra vonatkozó javaslatok kidolgozására. Az albizottság egy korszerű, az általa kimunkált elvek alapján álló orvosi helyesírási tanácsadó szótár készítésére tett javaslatot”.⁶⁹ A helyesírásra vonatkozó tervezetet 1987 novemberében fogadta el az MTA Orvosi Tudományok Osztálya, az MTA Helyesírási, illetve Anyanyelvi Bizottsága, amelyet szintén közölt a lap.⁷⁰ Hírül adta a lap, hogy 1988 decemberében öttagú vezetőséggel megalakult a *Magyar Műlencse és Implantációs Társaság*, a SHIOL, amelynek elnökévé *Vörösmarthy Dánielt* választották.

A *Szemészet* egy-egy lapszámának terjedelme az 1980-as évek végén mindössze 60 oldal volt, a szerkesztőség a veszteségek csökkentésére – és a folyamatos megjelenés érdekében – egyre több hirdetésnek adott helyet. Ennek következtében kevesebb lett az eredeti közlemény, sőt a tudományos ülések jegyzőkönyveinek közlése is megszűnt. Egy-egy lapszámból elmaradt a külföldi kongresszusi beszámoló, és elhagyták a könyvismertetéseket is. Csupán a *Hírek* rovat tájékoztatott a *Magyar Szemorvostársaság* és a szakma híreiről.

A rendszerváltást követően, 1991-ben a folyóirat új külsőt kapott: mérete lényegében A/4-es formátumra változott, küllemében a bordó-narancs-fehér színek lettek a meghatározóak a korábbi kékeszöld-fekete helyett. A latin cím: *Ophthalmologia Hungarica*, valamint *A Magyar Szemorvostársaság lapja* felirat is ekkor jelent meg borítón. Lényegében minden adat ide került: az évfolyam, a lapszám, az év és a hónap, de itt jelentek meg a felelős szerkesztő (*Follmann Piroska*), a szerkesztőbizottság elnöke (*Süveges Ildikó*), továbbá a 11 szerkesztőbizottsági tag neve és a szerkesztőség címe. Ugyanitt közölték a tartalomjegyzéket is. A szerkesztőbizottság nevében, Süveges Ildikó tájékoztatta az olvasót a változások okairól. „Bár lapunk tudományos színvonala nem maradt el az európaítól, nyomdatechnikai elégtelenségek gyakorlatilag élvezhetetlenné tették az újságot. Ezen kívánunk változtatni, amikor a társaság maga vette kezébe a lap sorsát: a Kner Nyomda szakembereiben partnerre találtunk

⁶⁶ *Szemészet*, 1988. (lapszám nélkül), 45.

⁶⁷ *Szemészet*, 1988. (lapszám nélkül), 48.

⁶⁸ *Szemészet*, 1988. (lapszám nélkül), 115.

⁶⁹ *Szemészet*, 1988. (lapszám nélkül), 186.

⁷⁰ *Szemészet*, 1988. (lapszám nélkül), 186.

egy színvonalas szaklap szerkesztéséhez és megjelentetéséhez. [...] A lap külső megjelenésében, méreteiben az új európai formátumokhoz csatlakozik”.⁷¹ A közleményeket magyarul, esetenként angol, illetve német nyelven is elfogadták. Az 1990-es évek lapszámaiban megkövetelt új forma a következőket jelentette: a cikkeket angol nyelvű összefoglalóval és kulcsszavakkal közölték. Ez utóbbi ugyanis a folyóirat esetleges digitalizálását követően segítette a visszakeresést. Ezen túl, a lapban tárgyalt témákról az idegen nyelvű olvasó is tájékozódhatott, amely a magyar szemészet nemzetközi életbe való bekapcsolódását szolgálta.

Pénzügyi okok miatt, hamarosan új változások történtek a folyóirattal kapcsolatban: a terjedelme tovább csökkent, mindössze 45 oldal lett. A felelős szerkesztő és a szerkesztőbizottság elnökének személye ugyanaz maradt, a szerkesztőbizottságot mindössze hat fő alkotta. A lap belső tördelése is átalakult, de a fő cél továbbra is a tudományos dolgozatok közlése angol nyelvű összefoglalóval, idegen nyelvűeknél viszont magyar kivonattal. A szűkös tér ellenére színes ábrákat is közöltek és rendszeresen közreadták a külföldi konferenciák, kongresszusok felhívásait, valamint az ezeken részt vevők beszámolóit.

A Szemészeti Szakmai Kollégium javaslatokat tett az új szemészeti szakképzési-képesítési rendszer megvalósítására, amelyről a lap az 1993. évi 1. számban részletesen beszámolt. A fő célokat az alábbiak szerint határozták meg: „A kor szakmai színvonalának és követelményeinek megfelelő szakember képzése, aki ismeri a diagnosztikai és terápiás lehetőségeket, és azokat az adott körülmények között a legmagasabb szinten alkalmazza”.⁷² A tervezet az alapszakon történő képzés időtartamát 4 évben határozta meg, ahol az alap szakképesítés a szemészet, ráképző szakként a gyermekszemészet (plusz két év), szemészeti mikrosebészet (plusz 4 év) és a főorvosi minősítő vizsga (plusz 10 év). A tervezet 1992 júniusában készült, és a folyóiratban való közzététel célja a javaslat szakmai véleményezése volt. Az 1990-es évek lapszámainak tudományos cikkei egyre korszerűbb vizsgálati módszereket, újabb gyógyító eljárásokat mutattak be, és mind több szemészeti gyógyszer, vizsgálóeszköz, valamint különféle kontaktlencse típusok hirdetéseit közölték. Ezekben az években vetődött fel a *Szemészet* folyóirat impact factorának a kérdése is. A főszerkesztő tájékoztatta az olvasókat, hogy az ügy folyamatban van, de megvalósításához hosszabb idő szükséges.

A szemészet tudományának fejlődése, a szakmán belüli szakosodás szükségességét eredményezte. A *Magyar Szemorvostársaság* keretében szűkebb szakterületek szekciói jöttek létre, amelyek tagtaborzó felhívásait és a rendezvényeikről szóló híradásait rendszeresen közölte a lap. Ezekben az években alakult meg a *Glaukóma Szekció* és a *Retinológiai Szekció*. Ekkor szerveződött a *Magyar Ultrahangtársaság*, amely a továbbiakban egyéni tagságon alapuló multidiszciplináris egyesülésként végezte tevékenységét.

A *Magyar Szemorvostársaság* 1994. augusztus 25-én lezajlott közgyűlésén új vezetőséget választottak, amelynek létszáma 54 fő volt. Közölte a lap az új tisztségviselők névsorát is. Ismét közreadták a különböző pályázati felhívásokat, és mintegy 30 továbbképző tanfolyamot hirdettek meg. Évfordulós megemlékezések, valamint szemész kollégák fényképes születésnapi köszöntései színesítették a lapot. A folyóirat továbbra is a Kner Nyomdában készült, de az 1996. évi 2. számtól más lett a borító: sötét- és világoskék fehérrel, valamint feketével.

⁷¹ *Szemészet*, 1991. 1. sz. 1.

⁷² *Szemészet*, 1993. 1. sz. 16.

A magyar szemészek tudományos eredményeinek elismeréséről tanúskodott, hogy az *Ausztráliai Rotary Club* a „Vocation Excellence Award 1995”- díjat Jaross Nándornak ítélte oda. Egy másik hír arról számolt be, miszerint a németországi operáló szemorvosok IX. kongresszusán, 1996 júniusában, Nürnbergben, Filmfesztivált is rendeztek, amelyen 38 film vett részt. A nagydíjat szemészeti plasztikai-sebészeti tárgyú filmjével dr. Zajác Magdolna, a DOTE professzora nyerte el.⁷³

A XI. *Európai Szemész Kongresszus* 1997-ben Budapesten tanácskozott. Az azon évi 2. lapszámban magyar és angol nyelven köszöntötték a rendezvényt, amelyen a 800 magyarországi szemész közül 300-an vettek részt. Ez volt a második alkalom, hogy hazánk adott otthont ennek a rangos összefüggésnek (először 1972-ben).⁷⁴

Az 1998. évi 2. lapszám szerkesztőségi közleményként jelentette meg azt a határozatot, amelyet a *MSZ Vezetőségének* ülésén fogadtak el a *Szemészet* folyóirat kiadásával kapcsolatban. A gyulai Dürer Nyomdával keletkezett jogi viták miatt 1998 februárjában a Tudomány Kiadó Kft-vel kötöttek új szerződést a teljes körű kiadására. A szerkesztőbizottság elnöke Kovács Bálint lett, akit az előző évben választottak meg a *Magyar Szemorvostársaság* elnökének.

A folyóirat 1998-ban a teljesen átalakult. Megváltozott a címlap: az impresszum és a tartalomjegyzék a belső oldalra került, más lett a lap belső szerkezete és anyagainak tördelése.⁷⁵ A *Szemészet* tartalmi megújulásáról a szerkesztőbizottság elnöke tájékoztatta az olvasókat: „A szerkesztőbizottsági tagok a felelősség és a munkamegosztás jegyében a jövőben, mint rovatvezetők működnek. A rovatvezetők feladata a kéziratok nemzetközi gyakorlatnak megfelelő és magas színvonalú gondozása”.⁷⁶ Összesen tíz rovatot szerveztek, és külön *Folyóirat-referátumot* indítottak, amelyben az idegen nyelvű tudományos közlemények ismertetését és kommentárjait közölték. Felhívták a szakma figyelmét, hogy a *Cikk-referátumok* az eredeti szerző álláspontját és véleményét tükrözik, ami nem feltétlenül egyezik meg a *Szemészet* szerkesztőségének véleményével.⁷⁷

Szakmapolitikai rovatot is létrehoztak, amely elsőként a *Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Tudományok Osztálya* állásfoglalását közölte, a hazai orvosi szakirodalmi tevékenység elismerését szolgáló mutató bevezetéséről. A *HSZM (Hazai /orvosi/ Szakmai Mutató)* elsősorban a klinikusok megítélését segíti, azok érdekeit szolgálja és védi, de tájékozódást tesz lehetővé az alapkutatással foglalkozók hazai szakirodalmi tevékenységéről is. Itt közölte az újság, hogy a *Szemészet* című lapot a kiemelt szakmai folyóiratok közé sorolták.⁷⁸ A lap tájékoztatta az olvasókat arról is, hogy az előző évi közgyűlés módosította a társaság alapszabályát, és két új – volt elnök és jövőbeli elnök – tisztséget hozott létre. A következő évben két új rovatot indítottak: *Levelek a szerkesztőséghez*, és *Kongresszusi beszámolók* címmel.⁷⁹

⁷³ *Szemészet*, 1996. 3. sz. 192.

⁷⁴ *Szemészet*, 1997. 2. sz. 53.

⁷⁵ *Szemészet*, 1998. 2. sz. 77-79.

⁷⁶ *Szemészet*, 1998. 4. sz. 257.

⁷⁷ *Szemészet*, 1998. 3. sz. 267.

⁷⁸ *Szemészet*, 1998. 3. sz. 273-276.

⁷⁹ *Szemészet*, 1999. 1. sz. 59.

A szemésztársadalom jó szándékú összefogásról számolt be a lap, mely szerint a vak és gyengén látó fiatalok megsegítésére létrehozták a *Fény Alapítványt*. Ennek keretén belül ingyenes szemészeti szűréssel segítik a rászorulókat.⁸⁰

Két jelentős szemész egyéniségtől vett búcsút az 1990-es évek végén a szakma: 1998-ban adta hírül a lap *Remenár László* (1917–1998) halálát, aki 1952 és 1990 között, 38 éven keresztül volt a *Szemészet* felelős szerkesztője. Tevékenysége végén egy korszak zárult le az újság életében. A következő év utolsó lapszáma is gyász hírrel zárult: 1999. november 29-én elhunyt dr. *Györffy István* (1912–1999), a *Magyar Szemorvostársaság* vezetőségének tiszteletbeli tagja.

Az új évezredet a *Magyar Szemésztársaság Millenniumi Kongresszusi* kiadvánnyal köszöntötte. Az ünnepi rendezvényt Székesfehérváron tartották, ahol külhoni magyar szemorvosok, és a társaság külföldi tiszteletbeli tagjai is részt vettek.⁸¹ Az ünnepi különszám a kongresszus szervezési és lebonyolítási tudnivalóin kívül az előadások rövid kivonatát is közölte az elhangzás – magyar és angol – nyelven.

Az 2001-től – az alapszabálynak megfelelően – a *Szemészet* folyóirat szerkesztőbizottságának az elnöke *Hatvani István* lett. A lap szemészeti elektronikus könyvtár létrehozásáról adott hírt, valamint jelezte, hogy a következő tisztújító közgyűlésről készült anyag már a honlapon lesz olvasható.⁸² A folyóirat történetének jelentős eseménye volt, hogy a *Magyar Szemorvostársaság* a *Szemészet* folyóirat 1998 és 2002 között kiadott valamennyi számának a CD változatát tervezte megjelentetni. A munkában az Alcon Magyarország és a Tudomány Kiadó volt a társaság segítségére.

A *Szemészet* című folyóiratnak 2002-től rendszeresen jelentek meg Supplementum kötetei, amelyek az éves kongresszusok, vagy a jeles évfordulók rendezvényeinek anyagát tették közzé. A *Magyar Szemorvostársaság* 2004-ben ünnepelte 100 éves jubileumát, amelynek tiszteletére nemzetközi kongresszust hívtak össze, történeti kiállítást rendeztek és ünnepi kiadványt bocsátottak ki. Ennek jegyében a folyóirat 2. számát kongresszusi különszámként jelentették meg. Ebben kapott helyet *Zajácz Magdolna* dolgozata, amely összefoglalta a MSZ történetének 100 évét. Munkáját angol nyelven is közölte a lap. Az évfordulóval kapcsolatos beszámolók magyar és angol nyelvű összefoglalóval jelentek meg. Ezeken kívül több év MSZ főtitkári jelentéseit is közzétették.⁸³

Fontos összefoglaló tanulmányt közölt a lap a 2004. évi 3. számában *Vaksági okok Magyarországon 1996 és 2000 között* címmel, amely többek között azt a megdöbbentő adatot is ismertette, amely szerint 2000-ben a vak emberek száma a Földön elérte az 50 milliót, és azóta évente ez a szám 1-2 millió fővel növekedett.⁸⁴ Ez a lapszám számolt be a hagyományra való *Látás Napja* című rendezvényről is, amelyet a *Semmelweis Egyetem* és a *Magyar Szemorvostársaság* immár a negyedik alkalommal rendezett meg közösen, a vakság megelőzése érdekében.⁸⁵

⁸⁰ *Szemészet*, 1999. 2. sz. 68.

⁸¹ *Szemészet*, 2000. 4. sz. 3.

⁸² *Szemészet*, 2001. 2. sz. 105.

⁸³ *Szemészet*, 2004. 2. sz. (Kongresszusi különszám), 147-292.

⁸⁴ *Szemészet*, 2005. 3. sz. 127.

⁸⁵ *Szemészet*, 2005. 3. sz. 194.

A Magyar Szemorvostársaság 2006-ban az *Alpok-Adria Nemzetközi Szemorvostársasággal* közösen tartotta éves kongresszusát, amelynek anyaga a *Szemészet Supplementum* - köteteként jelent meg. A tanácskozás különös eseményének számított, hogy a technikai lehetőségeket kihasználva – első alkalommal – élő műtéti közvetítések is bekapcsolódtak a rendezvény munkájába.⁸⁶

Az új évezred első évtizedében több olyan program indult, amelyekkel a vakokat és a gyengén látókat kívánták segíteni. Ilyen volt a „*Látók a nem látókért*” akció, valamint az Ofotért által indított adománygyűjtő akció, amellyel a Magyar Vakok és Gyengénlátók Szövetségét támogatták. Ezekhez a rendezvényekhez csatlakozott az Ofotért által ebben az évben elindított *Fókuszban a látás* című ismeretterjesztő program is.⁸⁷ A rendezvényekről szóló felhívásoknak, valamint azok beszámolóinak a *Szemészet* fórumot biztosított.

A HARVO, a Magyar Szemészek és Látáskutatók Társasága 2008-ban alakult és ekkor tartotta első szimpóziumát. A továbbiakban az 1928-ban Amerikában alapított szakmai egyesület, az ARVO tagozataként és a MSZ szekciójaként működött.⁸⁸

A Magyar Szemorvostársaság elnöksége közleményben tájékoztatta a szakmát az *Albert Béla-díj* alapításáról, és első alkalommal történt odaítéléséről. Az alapszabály szerint a díjra érdemeseket – kiknek pénzjutalom nem jár – egy háromtagú kuratórium választja ki. Ezt követően két évenként adják ki az elismerést.⁸⁹ A MSZ a fiatal –35 éven aluli – szemorvosok számára, nemzetközi kongresszusi részvételek támogatására, segítő alapot hozott létre *Alapítvány a Tudományos Szemészetért* névvel. A pályázat feltételeinek ismertetését, valamint a pályázati felhívást a *Szemészetben* jelentették meg.⁹⁰

Teret adott a lap annak a felmérésnek, amely az egynapos sebészeti ellátás kérdéseit vizsgálta a betegek, valamint a szakorvosok szemszögéből. A vizsgálatokból kiderült, hogy a gyógyulni vágyók könnyen megbarátkoztak azzal a gondolattal, hogy a szürkehályog-műtétük egynapos sebészeti keretek között történik.⁹¹ Szakmai szempontból viszont az ilyen jellegű sebészet az osztály munkarendjét jelentősen megváltoztatta: nagyobb szervezettséget, gyorsabb és pontosabb műtéti, ápolási ellátást, és adminisztratív feladatokat igényelt.⁹² A lapszám a szakma számára fontos közleménnyel zárult, amely arról tájékoztatta az olvasókat, hogy a *Nyctalus Orvosi Kiadó* 2006-ban megjelentette a *Magyar Szemészeti Bibliográfiát* című kötetet, amely a magyar szerzők által közreadott, több mint 14000 szemészeti cikk bibliográfiai adatait rögzítette. A kiadvány a 18. század elejétől a 2003-ig fellelhető szakirodalmat gyűjtötte egybe és közölte a bibliográfia internetes elérhetőségét is, ahol a hozzáférés korlátlan és ingyenes.⁹³

⁸⁶ *Szemészet*, Supplementum. 2006. 1-128.

⁸⁷ *Szemészet*, 2008. 2. sz. 68.

⁸⁸ *Szemészet*, 2008. 2. sz. 70.

⁸⁹ *Szemészet*, 2008. 3-4. (összevont) sz. 131.

⁹⁰ *Szemészet*, 2008. 3-4. (összevont) sz. 132.

⁹¹ *Szemészet*, 2009. 1. sz. 11.

⁹² *Szemészet*, 2009. 1. sz. 19.

⁹³ *Szemészet*, 2009. 1. sz. 27.

A Magyar Szemorvostársaság 2009-ben ismét külföldi társasággal – ezúttal a *South-East European Ophthalmological Society*-vel – közösen tartotta éves kongresszusát. A korábbi évek gyakorlatának megfelelően ehhez csatlakozott a Magyar Gyermekszemészek és Strabológusok Társasága, valamint a Magyar Kontaktológiai Társaság is. Először szerepel önálló szekcióval a tanácskozáson az előző évben (2008-ban) megalakult HARVO is – amelyről a folyóirat első száma tudósít.⁹⁴

Ugyancsak ebben az évben ad hírt a lap az új standardizált olvasótábláról, amelyet a német nyelvű Radner-féle hasonló eszköz alapján fejlesztettek ki. Ez a tábla a közellátásélesség és az olvasási sebesség vizsgálatára is alkalmas.⁹⁵ Tájékoztatót a folyóirat a látásszűrésről szóló módszertani irányelvek megjelenéséről is. Az Országos Gyermkegészségügyi Intézet összehangolásával a *Közös Kincünk a Gyermekek, Nemzeti és Gyermkegészségügyi program* célkitűzéseinek megfelelően – a gyermekek szemészeti szűrését illetően – a gyermekszemész szakma dolgozta ki az irányelveket. Eszerint a szűrővizsgálatok elvégzése a kórházi újszülött osztályok, illetve a hazamenetelt követően a védőnők feladata lenne. A felkészítési tanfolyamok elkezdésének időpontját 2010 januárjára tűzték ki.⁹⁶

A 2010. év számai elsősorban tudományos írásokat közöltek, és a 3-4. szám összevontan jelent meg. A következő év lapszámai kizárólag tudományos írásokat közöltek, az elhagyhatatlan gyógyszer-hirdetések kíséretében. Az 1998-ban létrehozott rovatok alig jelentek meg a folyóiratban. Az egyes kiadások terjedelmét ugyanis csökkenteni kellett, hogy a kongresszusi kötetek nagyobb terjedelemben, Supplementumként láthassanak napvilágot. A lap külleme azonban változatlanul igen tetszetős, belső megformálása pedig rendkívül igényes volt. A közölt illusztrációk élethűek maradtak, és jelentősen segítették a tudományos közlemények megértését.

A 2011. évi Supplementum kötet az MSZ június 16–18. között Siófokon megrendezett kongresszusáról számolt be, amelyhez csatlakozott a *Cornea*, a *HARVO*, a *Glaukoma*, a *Neuroophthalmológiai* és a *Retina Szekciók*, valamint a Magyar Gyermekszemészek és Strabológusok Társasága, a Magyar Kontaktológiai Társasággal együtt.⁹⁷

A Szemészet külső formája és belső szerkezete 2012-ben átalakult, más minőségű papíron nyomták, és megváltozott a lap tördelése. Kiadója a The Promenade Kft. lett. Az 1. számban a szerkesztőség bejelentette, hogy folyóiratban *Továbbképzés* rovat indul. Az ebben való tevékeny részvétel az Oftex által akkreditált, pontszerző, továbbképző tanfolyam elvégzésének számított. Ezt követően a lapszámok közöltek egy-egy tanulmányt az ahhoz kapcsolódó kérdésekkel, s az érdeklődők a válaszok beküldésével igazolhatták a képzésben való folyamatos részvételt. A 2012. évi 2. szám jelentette be *Hatvani István* professzor halálhírét, aki több mint egy évtizedig volt a *Szemészet* főszerkesztője. A lap irányítását *Sziklai Pál* vette át, aki már korábban – Hatvani professzor betegsége idején – is ellátta ezt a feladatot. Az ő szerkesztésében jutott el a lap a jeles évfordulóhoz.

⁹⁴ *Szemészet*, 2009. 1. sz. 28.

⁹⁵ *Szemészet*, 2009. 2. sz. 59.

⁹⁶ *Szemészet*, 2009. 4. sz. 181.

⁹⁷ *Szemészet*, 2011. Supplementum. 1-168.

A *Szemészet* című folyóirat megalakulása óta hosszú utat tett meg: másfél évszázad alatt – a nehézségeket átvészelve – egy szerzős mellékletből tudományos lappá fejlődött. A *Magyar Szemorvostársaság* hivatalos fórumaként azóta is szervezi és összefogja a szemésztársadalom különböző szakágait. Fórumot biztosít a tudományos közleményeknek, az új diagnosztikai eljárások és gyógy módok ismertetésének, bemutatja a szemészet külföldi eredményeit. A lap hű maradt kitűzött céljaihoz és *„éppen úgy szolgálja a magyar tudományos irodalom fejlesztését, mint a gyakorló orvos igényeit”*.

2013 márciusában jelent meg a lap 150. évfolyamának 1. száma, amely egy újabb korszak kezdetét is jelezte.

ERZSÉBET KÓTYUK,
PhD

*deputy director of the
Semmelweis Museum, Library and Archives
for the History of Medicine
kotyukerzsebet@semmelweis.museum.hu*

SUMMARY

The periodical *Szemészet* (Ophthalmology) started its career as a supplement of the leading contemporary Hungarian medical journal, *Orvosi Hetilap* (Medical Weekly). In the course of time it developed to the official medium of the Hungarian Society for Ophthalmology and to a vivid forum of the Hungarian ophthalmologists as well. The journal often ceased but time after time it restarted serving its solid professional level. It survived the eventful 20th century, it survived wars, revolutions, political systems and it is still standing in the service of the practicing medical society and of the science. The *Szemészet* nowadays functions as a forum for publication of the results of ophthalmological researches, for answering practical questions, for discussing medical and social problems connected with the profession. It reviews foreign books and journals as well. The *Szemészet* is still one of the best medical journals edited in Hungary.

